

Теодора Љ. КРАГОВИЋ
ORCID 0000-0002-4660-5625
Факултет уметности
Универзитет у Приштини
са прив. сед. у К. Митровици
Александар М. СТОЈАДИНОВИЋ
ORCID 0000-0002-8102-5423
Педагошки факултет у Врању
Универзитет у Нишу

УДК 371.3::78
- стручни рад -
DOI: 10.5937/gufv2402073K

ЗНАЧАЈ ПРИМЕНЕ ДИДАКТИЧКИХ МУЗИЧКИХ ИГАРА У РАЗРЕДНОЈ НАСТАВИ

Сажетак: *У раду се, коришћењем аналитичке методе, говори о значају примене дидактичких музичких игара у разредној настави. Игра је активност сама за себе и њена улога је првенствено да забави и разоноди децу. Међутим, она може бити и изузетно дидактичко-методичко средство ако се правилно примени у настави. Дидактичке музичке игре омогућавају ученицима усвајање, учвршћивање и систематизацију знања о музици кроз самосталне игровне активности. С тим у вези, циљ овог рада је да укаже на значај примене ових игара у савладавању основа музичке писмености и на њихов допринос у развоју музичких способности ученика. Дидактичке музичке игре су игре са унапред постављеним образовним циљем и утврђеним правилима игре. Учитељ, као кључни чинилац у образовању ученика разредне наставе, треба правилно да одабере, припреми и реализује ове игре те да искористи њихов потенцијал како би ученици знање и вештине стицали са више успеха. У раду су дата методичка упутства за реализацију појединих дидактичких музичких игара.*

Кључне речи: *игра, музичка култура, дидактика, основна школа.*

Увод

Игра представља неизоставни део детињства и веома је значајна за свако дете. Кроз игру, деца исказују своје жеље, потребе, развијају се и стичу одређена знања. То је разлог што феномен игре и њен значај представљају предмет проучавања бројних психолога, педагога и методичара. Француски психолог Пијаже (Piaget) истраживао је функцију игара у дечјем животу и закључио да је игра „примена образаца стечених имитацијом на

* teodora.kragovic@art.pr.ac.rs

нове ситуације. (...) Дете има потребу да задовољи своје жеље и интересе, као и да изрази на конкретан начин своју индивидуалност, што чини кроз игру” (Пијаже, 1954, према: Каменов, 2009: 12). Дуран истиче игру као значајну појаву у периоду одрастања деце. Игра утиче позитивно на психички и физички развој деце јер у њој она ангажују све своје могућности (Duran, 2003). И ауторке Будимир Нинковић и Стојановић дефинишу игре као „сазнајне активности детета у којој оно, уз структурисање свог постојећег искуства, прибавља себи ново, истовремено се крећући на лествици когнитивног развоја ка његовим вишим и савршенијим формама” (Budimir-Ninković i Stojanović, 2013: 67). Лазар указује на повезаност игре, рада и учења у детињству и истиче њен значај за развој психофизичких особина детета (Lazar, 2007), док Виготски игру дефинише као активност у којој се дете „учи да делује у спознатљивој, мисаоној а не очигледној ситуацији, ослањајући се на унутрашње тенденције и мотиве, а не на мотиве и побуде које полазе од ствари” (Vigotski, 1971: 54, према Каменов, 2009).

Значај и могућности коришћења игре у васпитно-образовном процесу уочили су још грчки мислиоци који су игру сматрали важним чиниоцем васпитања. Међутим, Фробел (Fröbel) први почиње озбиљније да проучава активност игре и у васпитно-образовном раду. Овај педагог „наглашава принцип активности, а за то велике могућности пружа управо игра” (Bognar, 1986: 23–24). У васпитно-образовном процесу игре привлаче пажњу ученика на предвиђене садржаје и мотивишу их да учествују у активностима (Каменов, 2009). Бројна истраживања указала су да је „учење кроз игру ефикасније од класичног начина подучавања, доводи до веће активности ученика, доприноси бољој атмосфери у разреду, те садржаји научени кроз игру остају у дугорочном памћењу ученика” (Nikšević-Milković i sar.2011: 110). Уз то, заступљеност игре у настави утиче на све аспекте развоја ученика (психомоторни, когнитивни и социоемоционални) и доприноси развоју позитивних црта личности (систематизовање, истрајност, самосталност, радозналост, креативност итд.).

Данас је игра важан део васпитно-образовног процеса. Њен допринос остварењу циљева наставе је изузетан јер се кроз игру дете развија и учи на њему близак и природан начин. Применом игре у наставном процесу, ученик ће бити мотивисан за наставу и желеће „сазнати и спознати што више чињеница, његова пажња ће такође бити већа, што пак убрзава запамћивање и олакшава разумевање садржаја учења” (Trninić, 2017: 17).

Свака игра, међутим, не доприноси остваривању васпитно-образовних задатака. Велику улогу у остваривању истих има начин на који је игра осмишљена. Зато би било „нужно сваку образовну игру претходно експериментално проверити и утврдити има ли она уопште и колики васпитно-образовни учинак” (Bognar, 1986: 65). С обзиром на блискост игре деци, „педагогу се пружа могућност да ту игру каналише, да јој да одређени смисао, те да је искористи у дидактичке сврхе. На тај начин ће бити задовољена потреба за игром, а наставни поступак ће бити приближен детету” (Tomerlin, 1968: 3), и то тако да оно неће ни бити свесно како кроз игру учи.

Дидактичке игре

Дидактичке игре представљају врсту игре која може знатно унапредити наставни процес и која има велики утицај на развој деце. Осим што поседују „сва општа својства игара, садрже и на посебан начин прилагођене и у њихова правила уграђене активности (перцептивне, откривачке, логичке, говорне, музичке и др.) ради унапређивања општег, а посебно интелектуалног развоја деце” (Каменов, 2009: 117). Ангажовање ученика, али и напор који „улаже у решавање проблема основна је полуга развоја опажања, мишљења и говора као и способности коришћења расположивог знања, односно брзог и исправног избора оних чињеница које ће му у одређеном тренутку послужити за решавање проблема” (Каменов, 2009:118).

Дидактичке игре могу бити заступљене у свим предметима првог циклуса основног образовања и васпитања јер су, због својих специфичности, погодне за остваривање васпитно-образовних задатака свих предмета (Српског језика, Математике, Природе и друштва, Музичке културе, странаг језика итд.). Самим тим, у савременој школи „учење не мора бити супротно игри, иако најчешће јесте, и то зато што се учење у школи развијало као неприродна и, стога – присилна делатност, а не као природна и тиме – слободна, младом човеку нужна активност. Одатле она стална дилема о односу игре и учења има смисла у садашњој школи. Али у школи у којој ће доминирати природно учење, између игре и учења неће бити неке разлике” (Вогнар, 1986: 68). У том смислу, потенцијале ових игара треба искористити и примењивати их на часовима свих предмета првог циклуса основног образовања и васпитања.

Дидактичке музичке игре у разредној настави

Дидактичке музичке игре су врста музичких игара које имају одређена правила и које доприносе развоју музичких способности ученика (слух, глас, осећај за ритам). Осим што позитивно утичу на развој музичких способности, доприносе и целовитом развоју ученика (психомоторни, когнитивни, емоционални, социјални...).

Појмови које ученици кроз ову врсту игара могу савладати су „препознавање боје гласа, дечјих инструмената и уопште разних извора звука, техника певања *crescendi* *decrescendi*, затим памћење, репродуковање и импровизација мелодијско-ритмичких мотива и других” (Стојановић, 1991: 145). Осим тога, позитивно утичу на креативност и подстичу дечје стваралаштво. За ученике разредне наставе ове игре су од изузетног значаја јер се кроз исте помаже несвесно савладавање одређених мелодијско-ритмичких појмова, које ће у старијим разредима свесно обрађивати кроз теорију музике. С обзиром на то да су исходи предмета Музичка култура за први циклус основног образовања и васпитања прецизно дефинисани, учитељима

је олакшан избор наставних метода, поступака и стратегија у раду (Микановић, 2014) те су дидактичке музичке игре идеално средство за остваривање одређених исхода предмета и усвајање трајних знања.

Дидактичке музичке игре се класификују на различите начине, а један од њих је и класификација према музичком садржају, где се игре деле на: игре које ученицима приближавају појам звука (боја, трајање, висина и јачина), игре у којима ученици одређују смер звука, игре у којима ученици разликују звук по брзини, игре које развијају осећај за ритам, игре у којима се развија музички слух, игре у којима се обликују певачке способности и игре које развијају слух за полифонију и групно музицирање (Voglar, 1989, према: Siketić, 2022). У разредној настави, акценат је стављен на разликовање различитих извора звука, инструмената и изражајних могућности истих, препознавање музичке теме, карактеристичног мотива и стицање основне музичке писмености. Уколико учитељ пажљиво планира и бира игре, помоћу њих може остварити више различитих циљева. Имајући у виду значај и допринос игара, пожељно је да игре за музичко описмењавање (уознавање карактеристика звука, развијања осећаја за ритам и мелодију, усвајања знања из теорије музике) буду заступљене, као да у што већој мери буду искоришћени њихови потенцијали у настави музичке културе.

Игре за упознавање карактеристика звука

Пре извођења игара, за упознавање карактеристика звука важно је да ученици буду упознати са одређеним звучним својствима. За ученике је најлакше да препознају звукове по боји, па се након првих дидактичких игара, са препознавањем различитих звукова, прелази на игре у којима ученици уче да разликују боје различитих инструмената.

У играма у којима ученици треба да препознају боје различитих инструмената, пре самог извођења морају знати како се који инструмент зове и какав звук производи. Уколико инструменти нису доступни, могу се заменити различитим предметима попут чаша, звечки и штапића, које можемо пронаћи у окружењу или их направити (Tomerlin, 1968).

Пример бр. 1. *Игра за препознавање боје различитих извора звука*

Рибар

Умерено В. Томерлин

1. Па - зи до - бро ри - ба - ру, у - ди - ца ти тр - за!
 2. Ло - жи ва - тру ри - ба - ру, ри - ба нек се не - че,

Од - шијет - ће ти ме - ку сву, ри - би - ца је бр - за.
 а - ли при - је при - па - зи да ли не у - ле - ће.

Припев

9 **Весело**

Ре - ци са - да на тај знак, је - л'то ри - ба и - ли рак,
 ил' је мо - жда жа - ба, ре - га ре - га квак!

Начин извођења: Ученици стоје у кругу, окренути према средини. „Рибар” (један ученик) иде око круга са повезом на очима и пеца тако што „удицу” (дрво, канап и чичак трака) ставља пред сваког играча. За то време, остали играчи певају песму и редом једни другима додају од картона исечену жабу, рака и рибу. У току певања, један од играча треба да на удицу закачи једну од животиња, а задатак рибара је да, након отпеване песме, погоди шта је упецао. У погађању му помаже играч који се налази у средини круга са три инструмента. Звук сваког инструмента представља по једну животињу: штапићи – рибу, бубањ – рака, а триангл – жабу. На основу боје звука одређеног инструмента на коме је одсвиран кратак мотив, рибар одређује о којој животињи је реч. Ако погоди, мења улогу са играчем који је на удицу закачио одређену животињу.

Игре за развијање осећаја за ритам

Осећај за ритам дефинише се као „способност одржавања равномерног пулса и способност груписања удара; способност адаптације према датом темпу; способност за опажање и извођење различитих ритмичких врста; способност за агогичко нијансирање и способност за полифоно праћење различитих ритмичких односа између гласова” (Vasiljević, 2000: 172). Како би се осећај за ритам неговао и развијао, корисно је примењивати игре које помажу у памћењу и репродукцији различитих ритмова, али и у импровизацији ритмичких мотива. Ритмички проблеми ученика се, применом игара овог типа, могу побољшати и у одређеној мери надоместити.

Пример бр. 2. *Игра за развијање осећаја за различита ритмичка трајања*

Јеж

Шалџиво Н. Хиба

Склуп-ча - о се ма - ли јеж, па сад мир - но спа - ва. спа - ва.

Боц, боц и - гли - ца - ма, не ди - рај га ру - чи - ца - ма!

ру - чи - ца - ма! Бо - де, бо - де јеж. Би - ће су - за беж!

Начин извођења: Ученици стоје у кругу, окренути према средини. У средини круга „јеж” (један ученик) спава. За то време, остали ученици певају и, у ритму песме, покретима руку имитирају садржај текста песме. На задњој речи „беж” ученици плескају рукама и беже што даље од јежа (слободно по простору или у одређену кућицу). Ученик којег јеж ухвати мења улогу и постаје нови јеж.

Игре за усвајање знања из теорије музике

Познавање теорије музике, односно стицање елементарног знања из ове области, јесте један од предуслова за успешно музичко образовање. У разредној настави постављају се основе музичке писмености, темељи знања који ће се у старијим разредима обрађивати свесно, кроз теорију музике. С обзиром на то да се у пракси недовољно пажње посвећује овом значајном сегменту музичког образовања, игре овог типа допринеће усвајању различитих појмова из теорије музике.

Пример бр. 3. *Игра за препознавање тонова дурског трозвука до – ми – сол*

Семафор

Весело В. Томерлин

Се - ма - фор, се - ма - фор, ка - кав је то се - ма - фор?

5 *a tempo*

1. Ме - сто да се па - ле све - тла у три бо - је,
2. За - то слу - шај до - бро те си - гна - ле ра - зне,

9

се - ма - фор нам сви - ра све си - гна - ле сво - је!
не бу - деш ли па - зио, пла - ћа - ћеш ти ка - зне!

13

Се - ма - фор, се - ма - фор, ка - кав је то се - ма - фор?

Начин извођења: Ученици певају песму и глуме „возила”, крећући се по простору. Када песма стане, возила настављају кретање, пажљиво слушајући које тонове „семафор” (учитељ) свира. Семафор свирањем даје сигнале, тонове трозвука *до – ми – сол*, који означавају боје семафора – зелену, жуту и црвену. На тон *сол* (црвено светло) возила морају стати. На тон *ми* (жуто светло) возила се крећу спорије, док на тон *до* (зелено светло) настављају да се крећу уз поновно певање песме.

Улога учитеља у спровођењу дидактичких музичких игара

Задатак учитеља је да на часовима музичке културе развија музичке способности ученика, али и да им отвара врата ка свету музике и развија љубав према музичкој уметности. Учитељ је „најважнији персонални чинилац остваривања педагошке културе и креатор њених функција и домета” (Nedović, 1997: 476). За остваривање исхода наставе, значајно је укључивање учитеља „у процес учења, исказивање поверења према учениковим могућностима за откривање и решавање проблема на које свакодневно наилази у својем животном окружењу. Тај амбијентални приступ у процесу учења обухвата активне методе у којима ученик самостално истражује, решавајући различите проблеме (...), интеракција ученика и садржаја које није пуко стицање знања, него је спознаја резултата активне и интегралне интеракције ученика и окружења” (Rendić-Miočević, 1989: 161). С обзиром на то да је игра сама по себи блиска ученицима, потребно је да учитељ то искористи у образовне сврхе. Дидактичке музичке игре су једно од средста-

ва за остварење циљева наставе музичке културе. С тим у вези, значајно је да учитељ препозна и разуме њихов значај и примењује их у настави. На тај начин, знатно ће унапредити наставни процес, мотивисати ученике за рад и учествовање у активностима, али и развијати музичке способности и допринети стицању трајних знања код ученика.

Учитељ мора знати шта одређеном игром жели постићи, односно, који је њен циљ. Залагање учитеља „је од пресудног значаја, јер од његове мотивације, пропраћене очигледним средствима, његовог труда и енергије коју пренесе на ученике, наравно, и од стручности, зависи успешност извођења игре” (Стојадиновић, 2014:471). Важно је да игре прилагоди способностима, схватањима и потребама ученика, припреми се за извођење исте, али и подстиче ученике кроз „давање информација, представљање правила игре, похваљивање, осигуравање нових средстава и реорганизовање простора” (Karavanić i Vanjak, 2013: 212). Пожељно је да учитељ чешће поставља задатке у облику такмичења, при чему треба водити рачуна да појашњења, помагања и исправљања буду кратка, брза и доступна схватањима ученика. Постигнути резултати ученика пружиће учитељу реалну слику о знању ученика (Fučkar, 1955) и помоћи да лакше испланира наставни процес, прилагоди га тренутном знању ученика и ради на надоградњи истог. Мотивација се не може занемарити, „јер од њеног квалитета, степена и начина испољавања зависи ефекат осталих значајнијих предуслова постигнућа ученика у музици” (Lelea, 2014: 60). Оваквим приступом „могу се отворити путеви оним музичким квалитетима који ће од детета створити љубитеља музике” (Terzić, 1998: 21), али и усвајати знање на ученицима близак и креативан начин. Учитељ треба да охрабрује ученике да исказују своје утиске о игри, подстиче их на размишљање и индивидуалност, али и води рачуна о активном учествовању свих ученика.

У процесу савладавања одређених појмова, креативност и инвентивност учитеља свакако имају значајну улогу. Уколико прати потребе ученика, може модификовати игре које су ученицима познате у дидактичку музичку игру, односно, прилагодити их тако да ученици могу савладати одређену појаву или појам из области музичке културе. Овакав начин рада ће позитивно утицати на квалитет наставе и мотивацију ученика за учествовање и решавање одређених задатака.

Закључак

Игра, као неизоставни део детињства и значајна активност за свако дете, проналази свој пут и место и у васпитно-образовном процесу. Иако је игра активност сама за себе, а њена улога је првенствено да забави и разоноди децу, она може бити и изузетно дидактичко-методичко средство ако се правилно примени у настави. Дидактичке музичке игре су игре са унапред одређеним правилима које омогућавају ученицима да доживе и лакше схвате одређене музичке појаве и законитости. Ове игре доприносе несвесном савладавању

одређених мелодијско-ритмичких појмова и утичу на развој музичких способности ученика. У старијим разредима обрађиваће се исти ови појмови, али тада се од ученика очекује свесно усвајање основа музичке писмености. Примена дидактичких музичких игара у настави музичке културе утиче и на целокупан дечји развој. Дидактичке музичке игре се класификују на различите начине, а један од њих је и класификација према музичком садржају. У разредној настави, акценат је стављен на разликовање различитих извора звука, инструмената и изражајних могућности истих, препознавање музичке теме, карактеристичног мотива и стицање основне музичке писмености.

Учитељ, као централна личност у образовању ученика разредне наставе, треба да препозна значај ових игара и што чешће их примењује на часовима музичке културе. Уколико пажљиво бира игре у складу са тренутним знањем ученика, способностима и интересовањима, позитивно ће утицати на мотивисаност ученика да активно учествују у настави те ће, тако, лакше и успешније остварити одређене исходе предмета и усвајање трајних знања и вештина.

Литература

1. Bognar, L. (1986.). *Igra u nastavi na početku školovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Budimir-Ninković, G. i Stojanović, B. (2013). „Uloga igre u razvoju misaonih sposobnosti dece predškolskog uzrasta”. U: Perić, D. (Ur.), *Razvojne karakteristike deteta predškolskog uzrasta* (68–78). Novi Sad: Fakultet za sport i turizamTims, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
3. Vasiljević, Z. M. (2000). *Metodika muzičke pismenosti*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
4. Đuran, M. (2003). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Kamenov, E. (2009). *Dečja igra: vaspitanje i obrazovanje kroz igru*. Beograd: Zavod za udžbenike.
6. Karavanić M. i Vanjak, I. (2013). „Uloga odgojitelja u igri djeteta rane i predškolske dobi”. U: Petrović-Sočo, B. i Višnjić Jevtić, A. (Ur.), *Play and playing in early childhood* (210-222). Hrvatska: OMEP.Preuzeto 4. 8. 2024.: <https://omep.hr/radovi/play-and-playing.pdf#page=210>
7. Lazar, M. (2007). *Moć igre i igračke*. Đakovo: Tempo.
8. Lelea, J. (2014). *Kompetencije učitelja za identifikaciju i rad sa darovitim učenicima*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Pavlov“, Istraživačko-edukativni centar Omladinski trg 1, 55–64.
9. Микановић, Б. (2014). „Исходи учења и стандарди знања у основном образовању”. *Иновације у настави*, 27(1), 84–93.
10. Nedović, V. (1997). *Narav nastavnika*. Kraljevo: NIP Glas Srbije.
11. Nikičević-Milković, A., Rukavina, M. i Galić, M. (2011). „Korištenje i učinkovitost igre u razrednoj nastavi”. *Život i škola*, 25(1), 108–121.
12. Rendić-Miočević, I. (1989). *Didaktičke inovacije u nastavi povijesti*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Siketić, A. (2022). *Glazbeno-didaktičke igre u radu s djecom rane i predškolske dobi* (završni rad). Preuzeto 2.8.2024.: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg:3718>

14. Стојадиновић, А. (2014). „Место народне песме и игре у предмету Музичка култура у разредној настави”. *Годишњак учитељског факултета у Врању*, 5, 467–476.
15. Стојановић, Г. и сарадници. (1991). *Дидактичке игре*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Педагошка академија за образовање учитеља.
16. Terzić, E. (1998). *Analiza i vrednovanje udžbenika muzičke kulture u osnovnoj školi u Mađarskoj i Srbiji*. Београд: Centar za usavršavanje rukovodilaca u obrazovanju.
17. Trninić, A. (2017). *Uloga jezičnih igara u nastavi hrvatskog jezika u djece mlađe školske dobi* (diplomski rad). Preuzeto 2.8.2024.: <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg:324>
18. Fučkar, P. (1955). *Didaktičke igre*. Загреб: Savez društava „Наша деца”.

Teodora Kragović
Aleksandar Stojadinović

THE SIGNIFICANCE OF THE APPLICATION OF DIDACTIC MUSIC GAMES IN CLASSROOM TEACHING

Summary: *Using the analytical method, the paper discusses the importance of the application of didactic music games in classroom teaching. The game is certainly an activity in itself, and its role is primarily to entertain and amuse children, however, it can also be an exceptional didactic-methodical tool, if it is properly applied in classes. Didactic music games enable students to acquire, consolidate and systematize knowledge about music through independent game activities. In this regard, the aim of this paper is to point out the importance of the application of these games in mastering the basics of musical literacy and their contribution to the development of students' musical abilities. Didactic music games are games with a predetermined educational goal and established game rules. The teacher, as a key factor in the education of primary school students, should correctly select, prepare and implement these games, and use their potential in order to more successfully acquire knowledge and skills of the students. Methodical instructions for the realization of certain didactic music games are given in the paper.*

Keywords: *game, musical culture, didactics, elementary school.*

Примљено: 19.09.2024.

Одобрено за штампу: 27.11.2024.